

- ז -

פולמוס הדפסת ש"ס זולצבאך, תקט"ו מכתב פרנסי אמשטרדם לפיורדא

בשנת תקי"ב מתחילים האחים יוסף ויעקב בני המדפיס האמשטרדמי ר' שלמה הכהן פרופס בהדפסת ש"ס חדש. שנה אחר שנה מתקדמים הם במלאכתם ובשנת תרכ"ה הם מברכים על המוגמר. על מהדורת ש"ס זו המפוארת מסכימים גאוני הדור הנודעים, רבי ארי' ליב אב"ד אמשטרדם, בנו הגאון רבי שאול בעל בנין אריאל (בעודו בדובנא), רבי חיים כהן רפופרט אב"ד לבוב, הגאון בעל מרכבת המשנה, רבי איציקל מהמבורג (בעודו בהארכוב) ועוד רבים מגדולי פולין אשר נאספים בהתועדות ועד ד' ארצות. גם גדולי איטליה מצטרפים אליהם, וכולם אוסרים להשיג את גבול המדפיסים משך עשרים וחמש שנים. ומעניין, עדיין לא כלה הזמן הניתן למדפיסי ברלין ופפד"א אשר קדמו להם, ואעפ"כ מתירים גדולי הדור לאחים פרופס האמשטרדמיים את ההדפסה ואף מחזקים את ידם, כיון שמדפיסי ברלין ופפד"א הדפיסו בדפוס רע ומטושטש ומרובה בטעויות.

בשנת תקט"ו החל רעש. ר' זלמן ב"ר אהרן המדפיס דזולצבאך, עיירה קטנה ליד נירנברג, מתחיל אף הוא בהדפסת ש"ס. י"ב מגאוני פולין רבני ד' ארצות מפרסמים חרמות על המדפיס ועל קוני מהדורתו, על המהדורה הם גוזרים שריפה.

ותהי מלחמה.

האחים פרופס מדפיסים את החרמות ומפיצים אותם בכל גבול ישראל. המדפיס דזולצבאך תובע אותם לדין תורה לפני רבה של פיורדא רבי דוד שטרויס, אלו לא עונים לו כלל. גם כאשר בית דינה של פיורדא תובע מהם לבוא לדין, אין הם מתיחסים לזאת בכלל. עקב כך מתירים רבי דוד שטרויס אב"ד פיורדא ובית דינו ביום כ"ח במרחשון תקט"ז את החרם שעל המדפיס דזולצבאך, ואדרבה מחייבים הם אותו להדפיס את מהדורתו, כי הדפסתה זולה והיא בהשג ידם של רבים. אל חכמי פיורדא מצטרפים כמה מגאוני מעהרין ובראשם הגאון רבי גרשון פולין אב"ד ניקולשבורג ורב המדינה.

עד כאן מן ה"מאמר על הדפסת התלמוד" לבעל "דקדוקי סופרים".

ד"ר יוסף

להלן מכתב הנשלח מאמשרדס מן ה"פרנסים וקצ[ינים] בצירוף אמ"ו
 הגאון (בעל בנין אריאל) אב"ד ור"מ דקהלתנו ק"ק אשכנזים יע"א, ביום
 י"א במרחשון תקט"ז, אל פרנסי פיורדא ובית דינה ("נגיד" ונסיכי ארץ ויושבי
 על מדין") ואל רבה "הגאון הגדול המפורס" אב"ד ור"מ מוהר"ר דוד נר"ו,
 בו הם נקראים לעשות דין במדפיס דזולצבאך "עם רום הוד מעל" דבר המשפט
 להצדיק צדיק ולהרשיע רשע לשלם למדפיס הנ"ל כפעלו וכרוע מעלליו". אולם
 כאמור זמן קצר לאחר"כ מתיצבים הגאון מפיורדא ובית דינו לצד המדפיס
 דזולצבאך, עקב סירובם של בני פרופס מדפיסי אמשרדס לבוא להתייין בבית
 דינם, ואף מכריחים הם אותו, את המדפיס דזולצבאך, להתחייב בכתב יד על
 כי לא ימשוך ידו מן ההדפסה.

1234567 1234567

1234567

אקדמי רבא, אלוהי' בכתל ארץ נר' חלק יא' למחלן תקט"ז
 א' נגיד ונסיכי ארץ ויושבי על מדין אב"ד ור"מ דקהלתנו ק"ק אשכנזים יע"א, ביום
 י"א במרחשון תקט"ז, אל פרנסי פיורדא ובית דינה ("נגיד" ונסיכי ארץ ויושבי
 על מדין") ואל רבה "הגאון הגדול המפורס" אב"ד ור"מ מוהר"ר דוד נר"ו,
 בו הם נקראים לעשות דין במדפיס דזולצבאך "עם רום הוד מעל" דבר המשפט
 להצדיק צדיק ולהרשיע רשע לשלם למדפיס הנ"ל כפעלו וכרוע מעלליו". אולם
 כאמור זמן קצר לאחר"כ מתיצבים הגאון מפיורדא ובית דינו לצד המדפיס
 דזולצבאך, עקב סירובם של בני פרופס מדפיסי אמשרדס לבוא להתייין בבית
 דינם, ואף מכריחים הם אותו, את המדפיס דזולצבאך, להתחייב בכתב יד על
 כי לא ימשוך ידו מן ההדפסה.

לק"ק פיורדא, לאלופי פ"ו בצירוף אב"ד נר"ו

י"א מרחשון תקט"ז

אל נגיד ונסיכי ארץ ויושבי על מדין לעשות משפט חרוץ גודרי גדר ועומדי בפרץ חורי ארץ.
ה"ה אנשי שלומינו ראשים קצינים פרנסי מנהיגי צאן קדשים המה אנשי השם אשר בארץ / מנהלי
עדת ישורן בק"ק פיורדא נר"ו / ועל ראשיהם נטוי כעץ הקרח הנורא / סיני ועוקר הרים וטוחן זו
בזו בסבא / עמי שרי נהורא / ה"ה הגאון הגדול המפורס אב"ד ור"מ מוהר"ר דוד נר"ו ה' יחזיק
בידם מטה משפט עד כי יבוא יום הגדול והנורא.

מראש מקדם נסוכה / קסת דרוכה / בברכה שמורה וערוכה ברוך בכלל וברוך בפרט אלף פעמי
כבה בתר דנא אמרנו להזכיר מעין המאורע, לה"ה המדפיס' כהר"ר יוסף וכ"ה יעקב בני המנוח כ"ה
שלמה פרופס כץ דפה קהלתנו אשר זה ימי רבים חלו פניהם חכמי הדור הן פולוני הן אשכנז
ואיטליע וכל הארצות וחזקו ידיהם לעשות כיונים למלאכת השמים ולהדפיס מחדש ש"ס בדפוס דווקא
פ"ו אמשטרדם דהנך קמאי אזלי לעלמא ולא נשאר בהם כדי לרוות צימאון התלמיד' המשתוקק'
ללקוט לחם משנה יום יום ומשום יגדיל תורה ויאדיר נדרשו לשאלתם והריקו מעליהם הוזהב העשו
למלאכת סך מסוים עצום ורב לאלפי רבבה למען הרבות די העבודה למלאכה ולהראות פנים יפות
להלכה זו נאה ומזהדר בכל מיני יופי והגה מדויקת כדרכם תמיד ללכת בעקבי אביהם שזכה חיכה
את הרבים בספרי' הרבה שיצאו מתחת ידו, גם הם בחרו בדרכים אלו שהם תפארת לעושיהם ותפארת
לבני אדם ומיניהו יתקלס עילאי / וכל מעשיהם ע"פ חכמים גאוני הדור שבכל הארצות נעלו בפניהם
כראי שלא יכנס אחר בתחומן ופרשו מצודות וחרמים בשמטא מן דאית בי' עת אחרת ח"ו להשיג
גבולט בתוך זמן הקבוע מהרבנים יצ"ו ולא ליתו לידי פסידא ח"ו חלף עבודתם לש"ש לתקוני לכולי
גולה / מי הוא זה ואיזו הוא איש מזרע ישראל לא ישמע לקול שופר תרועה בחרם ושמטא ולבבו
לא יחרד אדם א' מאלף מצאנו אשר קם למטה רשע אזניו הכבד ועיניו השע לבלתי שמוע אל
השופטי' וגאוני הדור ובקרב ישים ארבו לחתור אחריהם והנה מציב לו יד להדפיס במתכונתם הש"ס
הנ"ל ובישותא דמחוי האי גברא בחוצפא ולישנא בישא שכתב בקונדיציא כאלו ח"ו יד השרים והסגני'
דקהלתם קודש במעל הזה מה שאין האון יכולה לשמוע על כל מי שיש בו יראת שמים מינה ומקצתה
ימלאנה לבו ח"ו לפרוץ גדר אשר ישכנה נחש ולהסיג גבול עולים בני עלי' רבנים המוכהקים שבדור
ח"ו לא תהי' כזאת בישראל / עתה יגדל נא כח רום הוד מעל' הרמה תנו כבוד לתורה ולומדי'
ולמענינו יעשו וחזקו ואמצו לעזרת ה' בגבורים להסיר המכשלה הזאת ולמימתי להאי גברא בסילוא
דלא מבע דמא למען ישוב מאולתו אשר חשב לשלוח יד באנשים השלימים האלה ולהפסידם סך
עצום אשר לא יכולין שאת ח"ו אשמו ישוב בראשו ודמיו עליו יהי' כאשר עשו הרבנים הגאונים
שבכל הארצות וכאשר שלחנו פה אפס קצתם למראה עיניהם וגם אנחנו ורבים אשר אתנו אם לבח
אמיץ הנה לעשות שפטים בעושי עול ופועלי און כאלה ולאפוקי מאונייהו מחשבתם הרעה ובוודאי
לא יהי' רוח חכמי נוחה גם בשארי ספרי זולצבאך / אמנם ידענו כי עם רום הוד מעל' דבר המשפט
להצדיק צדיק ולהרשיע רשע לשלם למדפיס הנ"ל כפעלו וכרוע מעלליו ולאפרושי מאיסורא וכל
איש ירא וחרד מקהילתם הרמה ולא יספו בחטאתו ח"ו לכן שמנו דברינו אלה נוכח פני רום תפארתם
ע"ד אמת וענוה צדק ונורא' בצדק יענו מלא מענה על פני המדפיס הנ"ל ומסייעיו לסור ממוקשי
מות ויבחרו בחיים / והי' כי יבואו דברי קדשם אלינו עטרות יהי' לראשינו, ונכבדם כראוי והי' זה
שלו' מאתנו

הכ"ד פרנסי' וקצ' בצירוף אמ"ו הגאון אב"ד ור"מ דקהלתנו ק"ק אשכנזים יע"א

ח - ט

הרב יואל טייטלבוים

פולמוס הדפסת ש"ס זולצבאך, תקכ"ד

מכתבי פרנסי אמשטרדם לפיורדא ולהגאון בעל "פני לבנה"

הרב יואל טייטלבוים

אב"ד מדינת אנסבאך

בשנת תקכ"ד חוזר ומתחדש פולמוס מדפיסי זולצבאך - אמשטרדם.

ר' זלמן המדפיס דזולצבאך^{הנז'} הספיק לסיים שנה קודם לכן את הדפסת הש"ס אשר החל בשנת תקט"ו. עתה מפרסם הוא "קול קורא" על התחלת הדפסת ש"ס חדש. שוב יוצאים בני פרופס כנגדו, בתמיכתו הפעילה של הגאון בעל "בנין אריאל" אב"ד אמשטרדם, ומפיצים בכל רחבי הגולה את החרמות הקודמים משנת תקט"ו. שוב קוראים^{הנז'} דייני פיורדא (הגאון רבי דוד שטרויס נסתלק בינתיים לב"ע)^{אוצר החכמה} את בני פרופס להתדיין לפנייהם ע"פ תביעת המדפיס דזולצבאך. הפעם קוצבים הם זמן ארבעה חדשים לאמשטרדמים ובאם לא יבואו לדין הרשות נתונה למדפיס דזולצבאך להדפיס את הש"ס. מסכימים עמהם הגאון הישיש רבי יהושע השיל לבוב רבה של מדינת אנסבאך, הגאון בעל קרבן נתנאל היושב בקארלסרוה, הגאון בעל בית מאיר (עודנו במעזריטש) ועוד מגדולי הדור.

להלן שני מכתבים של פרנסי אמשטרדם בנידון.

האחד מיום ט' בכסלו תקכ"ד אל דייני ופרנסי פיורדא "רועי עדרים בצדק למישרים... מנהלי צאן קדשים דק"ק פיורדא". בו קוראים הם להללו לבל "יעשו לו (לר' זלמן מזולצבאך) עזר וחיזוק, ויחושו לעצמן לבלתי הילכד ח"ו במצודות הגאונים שגזרו על מחזיקיו ומסייעיו להיות חרם כמוהו". במכתב מסבירים הם את התעלמותם של בני פרופס מתביעת דייני פיורדא לבוא לדין, "כעת עבודת הקודש עליהם על משמרתם יעמודו יומם ולילה להשגיח על עושי מלאכת הש"ס שיהי' הכל בתכלית השלימות ... מן הטעם הזה לא עת מצוא חפץ לדבר דבר אף כי לערוך משפט". פיסקא ראויה לציון מתוך תחילתו של המכתב: "לא עלתה על דעתנו לפגום בכבודו של צדיק הגאון אב"ד דקהלתם (ר"ד שטרויס) זצ"ל כי מי לא יירא מפחד הדר גאוני וגדולי ישראל".

המכתב השני הוא מענה להגאון מאנסבאך רבי יהושע השיל לבוב בעל "פני לבנה", אשר כאמור הצטרף עתה לתומכים במדפיס דזולצבאך, במכתב מביעים פרנסי אמשטרדם את פליאתם על כי תומך הוא בהנ"ל ("הלרשע לעזור ולפושעים יפגיע"?) ומשיבים אחת לאחת על דבריו במכתבו אליהם. בסופו של המכתב הארוך מוסיף הגאון מאמשטרדם בעל "בנין אריאל" את הדברים הללו: "אמלא את דברי נאמני הקהלה יצ"ו שלפע"ד כל הכתוב... הכל באמת וישר. ומובטחני בש"ב הגאון הישיש נר"ו יתאזר בחסידותו ותבוא לפניו מדת טובו וענוותנותו דיושע (כשמו של בעל פני לבנה) להודות על האמת והיא תהלתו לתפוס אומנותו של הקב"ה שמנוצח מבריותיו ושמח". בסוף דבריו הוא מוסיף: "תמיד אייחל להשתעשע עמו בהרצאת דברי חיבה יתירה כדרכי עם כל קרובינו".

סופו של פולמוס זה שרבנו בעל נודע ביהודה התערב ואסר על המדפיס דזולצבאך את ההדפסה. הלה נשמע לאיסור והרבה טרח הנודע ביהודה לפשר בינו להאחים פרופס. שנה לאחר מכן הסכימו בני פרופס תמורת ממון רב להדפסת מהדורה אחת בזולצבאך בהגבלות מסויימות. על פשרה זו באים על החתום בכ"ב בתמוז תקכ"ה הגאונים בעל בנין אריאל מאמשטרדם ובעל זכרון יוסף (רבי יוסף שטיינהרט) אשר נתכהן בינתיים ברבנות פיורדא. חודש לאחר מכן בא על החתום גם רבנו "נודע ביהודה". הדפסת הש"ס החלה בשנת תקכ"ו ונסתיימה בשנת תקל"ל ושלוש על ישראל.

1234567 type

- ה -

ב"ה אמשטרדם י' ג' ט' בסליו תקכ"ד

ישאו הרים של' כנהרים / לראשי הגברים / רועי עדרים / בצדק ומישרים / ה"ה אלופי' רוני'
קצינים פרנסי' מנהלי צאן קדשים דק"ק פיורדא ינצרהו יוצר הרים / לדר דרים / עד עמוד כהן לאורים
תשובתם הרמה מן י' ב' ט"ב לחדש בול העבר בח"י נאמנ' בצירוף הפס"ד מב"ד דקהלתם בא
לידינו אל נכון / וערבים עלינו דברי דודים המבשרים שלומם וטובתם / תרב גדולתם בהשקט ובטח
עד עולם / והנה הפס"ד מסרנו להגאון אב"ד ור"מ נר"ו וב"ד לעיץ בו / אנו לא באנו אלא להסיר
התלונה לבלתי תת אותנו כמבקשים גדולה ח"ו לא נסינו באלה ליטול שררה אפי' במקומינו / כ"ש
במקומי' אחרים / ואף גם לחלוק רשות לעצמינו חלילה וחלילה לא זו העיר ולא זו הדרך שהיא
תפארת רום אנשים קהל קדוש כמונו כמוהם לעשות כן ולפרוץ גדר / כי עליכם ועלינו מוטל לגדור
גדר ולעמוד בפרץ / ועל אחת כמה וכמה שלא עלתה על דעתנו לפגום בכבודו של צדיק הגאון
אב"ד דקהלתם זצ"ל כי מי לא ירא מפחד הדר גאוני וגדולי ישראל אשר בצלם נח' והם לנו לחומה
בגלות החל הזה שאין שיוור רק התורה הזאת / עלינו לקבל מוראם ולהזהר בכבודם כמורא וכבוד
שמים / אבל תלינו הקלקלה והפגם בר' זלמן מדפיס שקלקל לעצמו ולאחרים בלשון תהפוכות וישם
כזב מחסדו ובשקר נסתר / כי אמר שלא ידע מחרמי' הגאוני' כאשר הדפיס בהתנצלות שלו בשנת
תקט"ז / וז"ל חס' לי' לזרעא דאבא והחרמו' יחולו עלי באם איך איין ידיעה או רמז ורמיזא שבעולם
גהאט העט שיש להם שום חרם על ש"ס שלהם אפילו מן זעירא דחבריא יהי' מי שיהי' וכ"ש מרבני
וגאוני ארץ כמי"ב לעשות פרצה בישראל לפרוץ גדר ח"ו / ובוזה הטעה להגאון אב"ד זצ"ל וב"ד /
אך באמת הדבר עתיד להתברר אי"ה לעת מצוא האחים פרופס יצ"ו שעת הכושר לבא במשפט עמו
ולתפרע ממנו בבי דינא רבה על מה שעבר / אך כעת עבוד' הקודש עליהם ועל משמרתם יעמוד
יומם ולילה להשגיח על עושי מלאכת הש"ס שיהי' הכל בתכלית השלימו' ובוריו' לגמור כל הש"ס
חיש קל מהרה / מן הטעם הזה לא עת מצוא חפץ לדבר דבר / אף כי לערוך משפט עד אחר גמר
מלאכת הקודש הזאת אי"ה להצדיק את הצדיק בו' / ואולם על העתיד הלא כל העם רואים את
הקול' ואת הפיידים זקוקין דנורא דנפקין מפומא דרבנן גאוני עולם / ומה יש לר' זלמן מדפיס צדקה
ומענה בעולם לבקש זכות אם יתן כתף סוררת / ע"כ נקוה ממעלתם הרמה בל יתנו לשאלתו וכ"ש
שלא יעשו לו עזר וחזק ויחושו לעצמן לבלתי הלכד ח"ו במצוד' הגאונים שגזרו על מחזיקיו ומסייעיו
להיות חרם כמוהו / ומי לא יחוש לזה וילך אתר התורה / חלילה לא באלה חלק מעלתכם כי ברוכי'
אתם לשמים / ואנחנו על תשובתם הרמה נצפה ובטוחי' אנטנו שיורו ויטו און לדברינו האמורים על
דבר אמת וצדק / ואם לאו ח"ו נדעה כדת מה לעשות בכל אשר תמצא ידינו בס"ד להציל העשוק
מיד עושקו ולהעמיד הדת של תורה / בצירוף חכמי ישראל רבים וגדולים אשר אתנו / והמקום יסכים
על ידינו / ובוזה יתענגו על רב שלו ושלוח בארמנותם / אין פרץ ברוכותם / כי אם שלו' בחילם
ואור במושבותם.

הכ"ד החותמי' בפקוד' אלופי' קציני' רוני' פרנסי' וג"צ דקהלתנו קהל אשכנזים יע"א

נחתם ע"י ר' הירש ור' חירץ כהן שמשים:

- ט -

העתק מכתב להגאון אב"ד דמדינת אנשבאך מיו' הנ"ל

אל הר גבוה בראש אמנה / זקן זה שחכמה קנה / ונשוא פנים פני יהושע כפני לבנה / תלמודו
ערוך מראשית ועד אחרית שנה / ופולפולא של תורה ניתנה לו במתנה / ה"ה הרב הגאון הגדול
הישיש המפורס' ג"י ע"ה פ"ה כ"ש מוהר"ר יושע העשיל נר"ו אב"ד דק"ק אנשבאך והמדינה שלו.

אחר קדימת ברכות טוב ברכו' יעטה מורה / ימים על ימים יוסיפו לו בתוספת מרובה על העיקור
שרשיה בארץ ונצר משרשיו יפרה / בראש מרומים ישכון כבוד וישרה / עד יקובץ ישראל מזרה /
ורוח הבורא עלינו יערה / אכ"ר.

ראינו דברים יוצאים מפי זקן במגילת ספר כתוב אלינו מן ב' חשון העבר / והיא כתובה פנים לכל
צד ולכמה גזוץ מהפך ודרש בזכות החייב ר' זלמן מדפיס מזולצבאך על מעלו אשר מעל בחרמי
גבוה קדושי עלינו' רבני גאוני אשכנז ופולניא ושאר מדינו' שלא להשיג גבול האחים הקציני' פרופס
מכאן בענין הדפסת הש"ס ותלו פתקא תלו קמיע לשומרן מן המזיקין אך זה ר"ז הוא ואחות מריעיו
פרצו הגדר והזיקו / ועל כל הפשעים האלה פי צדיק מדבר בצדקה ורב להושיע / הנה הקורא את
המגילה עומד ומשתומם על המראה וראש יניע / הדרשע לעזור ולפרשע יפגיע / הלא החטאים האלה
מועדין מתחלתן על פי חרם הרבני' / אך ר"ז החזיק עצמו בחזקת תם ואינו יודע אצל הגאון מרא
דאתרא ז"ל / ותלה עצמו בב"ד שהוא מוכן לציית ד"י ולפי שלא הי' עומד כנגדו מחמת טעמים
ברורים אשר עיני כל תחזינה בקרב ימים אי"ה / לא הי' כח ביד הגאון ז"ל למחות בידו ולאפרש
מאיסורא לכן הי' בשב ואל תעשה / אבל להחזיק במעחו ולסייע אותו בדרך שהוא רוצה לילך ולהזיק
זו לא שמענו מהגאון הנ"ל וב"ד / כי מי יקל ראש לזלזל במידי הגאוני' אם לא בדבר ברור / ומי
ייתצב עם פועלי און ללמד עליהם זכות / אלו אדם אחר שאינם מפורס' הי' כותב ספר זכיות הללו
איכא למימר חורפי' הוא דקא מחי שיודע לטהר השרץ / לא כן רום כ"ת דפקיע בשמי בכל הארץ
וקורא לו גדר פרץ / לא פורץ גדר וסיג שעשו חכמי' חבריו הגאוני' דאפי' אי הוה קים לי' למר
שאין הדין עמהם אין דרך לעבוד על דברי חבריו שהרי ר' עקיבא סיכן בעצמו בענין נט"י / ורשב"י
העניש לאותו שאכל ספיקי' אע"ג דלדידיה שרו מפני שעבר על דברי חבריו וכאלה רבות בש"ס
כולם גלויים וידועי' לר' כ"ת / וכ"ש שלא לנהוג קלות ראש בנדויים ק"ו משפחה של בית רבי / ותו
הא קי"ל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבריו כו' ובמנין מידת הנך נפישין / ועוד א"כ נתת תורת
כל א' בידו איש הישר בעיניו יעשה באומרו הותרה הרצועה וכל המשנה ידו על העליונה / וחלילה
חולין הוא כלפי סנאי דמר אם יקראו עליו יד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה / ויד כל
העם באחרונה / לכן הי' לנו האגרת הזאת כדברי הספר החתום אשר אם ינתן אל יודע ספר ואמר
לא אוכל להושיבה על מכתה:

ועל הטענות הכתובי' באגרת אין להאריך כי בוודאי האחים פרופס יסדרו תשוב' מספיק' על כל
אלה / אנו לא באנו אלא להשיב בקצרה מפני הכבוד / א' על המשנ' הנדפס בז"ב כו' - הנה בזה
ממעט קצת בסרחונו של ר"ז שהורה היתר לעצמו ואומר מותר איכא למ"ד אנוס הוא / אבל הי"ל
לשאול זקני עירו ומרא דאתרא אי דינא הכי לתפוס א' בעד חבריו אפי' לא הי' נמצא שום זכות
לאותו מדפיס המשניות מ"מ האחים פרופס נקיים:

ב' גם הש"ס כו' והו' דברי בורות וכי הרבנים כו' - הפריז רום כ"ת על המדה שלא ניתן לכתוב
כן אפי' על א' מהם כ"ש על הרבה גדולי' גאוני ארץ / אשר בתוכם אמ"ו הגאון המפורס' מוהר"ר
ארי' ליב זצ"ל מרא דאתרא הדין שכולם נתכוונו לדבר אחד / והאיך יתכן לכתוב מרירות / על אלה

המאורות / ולחשוב להם בורות / ותו נחוי אנן החכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה בדברי שכנגדם לא מגמרא ולא מסברא אלא משקול הדעת המסורה לכל שאפי' הדיוט יכול להחזירו תשובה ולומר: יייתי ספר ונחוי וכל שיש בו דיעה יש לו הבדלה בין יפה לשאינו יפה ודבר שפתים בויכוח זה אך למחסור / ועוד אפי' הי' מקום לדברי המערער על הסכמות גדולי הדור מגמרא וסברא ודעת של תורה מ"מ א"א לעשות את האחים פרופס יצ"ו כעוברים על החרם ברלין שהרי ברשות ב"ד עשו שהתירו להם בפירוש לעשות כן לכתחילה / והפה שאסר בתחלה הוא שהתיר להם / והאחים יצ"ו מה עשו כי תלינו עליהם אך ר"ז ז"ב (=זולצברן) שנבנס שלא ברשות הוא נלכד גם במצוד' חרם ברלין ובייתור לפי התנצלותו שהתחיל להדפיס בטרם ידע מהסכמ' דפה / פשיטא דחל עליו חרם ברלין / ובכל אשר יפנה ירשיע:

ג' בשנת תקי"ז וכבר שלח ר"ב קונדיצ' כו' האחים אומרים שלא ידעו מאומה / כי בוודאי לא שלח ר"ז כזאת לבאן / אלא למקומ' שרוצים לקנות ש"ס והאיך ידעו פה מזה / הלא אחר שנודע להם כי לא טוב עשה ר"ז קראו אלה הרבנים / ובשנת תקט"ז בא תוקף מגאוני ורוחני ד"א אך ר"ז פנה עורף ולא שמע לקולם / גם לק"ק פיורדא עלתה שוועתם / וכתבנו גם אנחנו לשם / אלא שר"ז יסיעתו היטו את לב הגאון ופר"מ להיות בשב ואל תעשו / וכל זה על פי משאות שוא ומדוחים / כאומרו שירדו האחים יצ"ו עמו לדין שמה ואם הי' אפשר לפרוץ גדר ע"פ טענה כזאת אין לדבר סוף היום יעמיד במשפט אותם ר"ז ז"ב / ולמחר יעשה כן כל מדפיס בכל המדינו' הרחוקות אשר לא תשיג ידם לרון שם אפי' ע"פ מורשה / ונמצא תור' ההסכמ' בטלה לגמרי לא על אלו בלבד אלא על כל הספרים / ומה הועילו חכמים בתקנתן ומ"מ הגאון מפירדא ז"ל וכסאו נקי בדבר זה דמאי הו"ל למיעבד אם אין איש עומד לנגד ר"ז בעת ההיא לסתור דבריו / אין הקולר תלוי בצואר למחות בידו / ומטעם זה שתק רב ולא אמר ולא מידי / אבל מעולם לא עלה על דעת הגאון ז"ל לעקור ח"ו ולבטל ההסכמות והחרמות שהטילו רבים ושלמים לערך שבעים איש מוקפי ישראל ממש רוב חכמי הדור / מי יהרס ויסתור בנינם / ומי יתיר מה שנאסר במנינם:

ד' מה שהאריך אוד' המחזור קטן פליאה ממנו דעתו הרמה כמה החמיר בדבר זה עד שהטיל החיוב על הרב ופר"מ להפנות ממחשבתם המשוטטת על מילי דשמיא ומילי דמתא דנפישין טובא ולשום כל מעיינים על דברים כאלה / אע"ג דליכא מאן דחש לעיין בפתח השער של שום ספר (ב) [כ"ש] במחזור קטן כזה שאינו מצוי אלא לעתים מזומנ' בשנה / ולמי שאין לו מקום קבוע כבה"כ או היכא דליכא גדול עם פרושי' / ובכל זאת רוצה ר' כ"ת לשום המשא הזה על הרכ ופר"מ כדי להנצל מעונש חרם / וכמה רוצה להקל ולהפריז על המדה נגד החרמ' של הגאוני' לדחותם כגילא דחיתתא יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא / ומחלפא שיטתא / ועכ"פ אין בזאת הטענה כדי להציל את ר"ז ולהוציאו מכלל ארור לכלל ברוך כל עיקר:

ה' עוד האריך ר' הוד כ"ת על אוד' ספר' ישנים בטענות חזק' לפי דעתו הרמה / ולא על המדפיס' תלונתו אלא על הגאון המפורס' מהר"א ליב זצ"ל מרא דאתרא הדין ובעי למירמי ידי' אדיד' מלתא דמבעיא לי' למר פשיטא לן טובא ואין ספיקו מוציא מידי ודאי של הגאון אב"ד דפה ז"ל ושאר מתקני התקנה אשר מהם חיים עודנה הם אמרו והם אמרו דמעקרא לא תקנו על ספרי הש"ס וכיוצא באלו שהוצאתן מרובה וצריכין הכנה גדולה ועצומה ואין המלאכה נגמרת אלא לזמן מרובה ואם אין המדפיס בטוח מהשגת גבול ממנע ולא עביד ולא שכית מי שיש סיפק בידו להדפיס תמיד לעת הצורך / הלכך לא גזרו בה רבנן ופר"מ יצ"ו ועוד נתנו טעמים הרבה לשבח על זה / ואין ספק בדבר שהגאון אב"ד זצ"ל לא שינה את טעמו וחזקה שלא הוציא דבר שאינו מתוקן מתח"י אפי' אם לא היינו יודעים טעמו אין להרהר אחריו על אחת כמה וכמה בדבר הידוע ופשוט לכולנו פה / ואף גם זאת בשעת הגמור אי"ה יבא על דף מיוחד כמה מעלות טוב' הוסיפו כאן בש"ס הזה אשר יאמר כי הוא זה חדש הוא:

ו' ואשר שוב נתפלא על גאוני ומנהיגי פולין שלא קיימו שמוע בין אחיהם ב' אנן מה נענה בתרי' ולטעון בעדם / אכן מכותלי דברי רוס כ"ת נראה שלא ראה כתב התנצלות שהדפיס ר"ז בשעת תקט"ז והגאוני' והרבני' יצ"ו המה ראו וידעו שאין בהם ממש הבל ורעות רוח לכן לא שמעו לו / וממילא השיבו שומרים על כך לראו' אם יש אדם עובר על גזירתם כי הגאוני' טרודי' בגירסא / והפרנסי' בעול הציבור ואין להם שעת הכושר לעשות השגחה פרטית על דברים כאלה / וכוודאי לא ידעו מזה / וגם על הקונים אין אשמה שלא ידעו מן ההסכמ' והחרמות / אף גם זאת שר"ז ואנשיו הרציאו קול שנתפשו עם האחים פרופס / והאמינו הקונים / דאחוזקי אינשא בעוכרים על החרם לא מחזיקין.

באות האחרון הכביר ר' הוד כ"ת ורמי גודא רבה על האחים יצ"ו שיעמדו הם או מורשה שלהם במשפט עם ר"ז במדינתו הנה בגוף הדין אם הם נקראים תובעים כבר כתב אמ"ו הגאון אב"ד דקהלתינו לכבוד הב"ד דק"ק פיורדא יצ"ו באורך / אכן זאת היא נפלאות בעינינו הרואות כל הטענות הכתובות בדברי קדשו כולם כאחד עונים נגד הגאוני' המסכימים שלא עשו כהוגן ח"ו / ומה יעשו האחים יצ"ו שלא הגיעו לפלגות גדולים חקרי לב להליץ ולהשיב דברים נכוחים בעד הרבנים דבר זה אינו מסור אלא למי שדעתו רחבה כדעתם ועמם יתוכח לא עם האחים יצ"ו שאין בידם לענות על רב ועל ריב לא להם / ושאר דין דברים אין לר"ז על האחים יצ"ו שהכל יודעים כי מעולם לא הי' לו עסק עמם בשום מר"מ לא נשו בו ולא נשה בהם / א"כ על מה זה יהי' משפט הכהנים להוציא הוצא' חנם ולבטל הזמן ללא תועלת:

וטוב אחרית דבר שסיים רוס כ"ת בדבריו שאם לא יבואו האחים פרופס לזמן שקבע אז יתן ביד ר"ז ו' כתוב וחתום ע"פ התורה אשר יורונו מן השמים / דין הניתן לו / כי כוודאי אחר העיון בדברינו האמורים באמת ובצדק לא יתיר להסיג גבול עולים / ולפרוץ גדר של הגדולים / אך ישוב יהפוך ידו לאסור איטור על ר"ז ומחזיקיו ויתן להם עיצה ההוגנת לומר כלך מדרך זו פן תצא באש חמת הרבנים ובערה ואין מכבה וליהט אותם היום הבא דקמי' שמיא גליא מחשבתם הרעה וגם בארץ תקולל חלקתם וישחיתו את נחלתם כי יצא דבר הרבנים להבדיל מהם ומחמונם וני לא יחוש לגזירתם ואפי' אם ימצא א' מעיר אשר יטה לבבו לדעתם יש לחוש פן יתבטלו היחידים בין המרוכזים וגמצא הם חטאים בנפשותם וממונם אבד / לכן ישמעו ויחדלו ולשומעים יונעם וברכ' לראש צדיק כביר ויתחדשו כנשר נעוריו יחליף בן וחילים יגביר / יגדיל תורה ויאדיר ופנים בהלכה יסביר / עוד יטוב בשיבה דשן ורענן / שקט ושאנן / על כסא נכון ונשא.

הכ"ד החותמים בפקוד' אלופי' קציני' רחנים פרנסי' וג"צ דקהלתינו קהל' אשכנזי' יע"א ונחתם ע"י ר' הירשמש ור' הירץ שמש כץ.

ואני אמלא את דברי ה"ה נאמני הקהלה יצ"ו הנ"ל שלפע"ד כל הכתוב למעלה מעבר לעבר הכל באמת וישר ומובטחי בש"ב הגאון הישיש נר"ו יתאזר בחסידותו ותבוא לפניו מדת טובו וענותנותו וישע להודות על האמת והיא תהלתו לתפוס אמונתו של הקב"ה שמנוצח מבריותיו ושמה.

אני תמיד אייחל להשתעשע עמו בהרצאת דברי חבה יתירה כדרכי עם כל קרובינו אשר מעולם אנשי השם ארצה גם ואכבדה במעש"י להחפאר / ולפי שאני באמצע הפרק איני פוסק אלא מפני הכבוד כדי שאילת שלו' למר ולתורתו וכסא כבודו יגדל באריכת ימים ושנים של חיים ושיבה טובה.

כנפשו הרמה ונפש ש"ב הדש"ת

כ"ד הק' שאול חי' בק"ק אמשטרדם יע"א

גזירות פודוליה וואהלין ואוקראינה, תקכ"ח מכתבים מק"ק אמשטרדם לפפד"א ברלין והאג, תקל"א

בשנת תקכ"ח שותים יהודי פודוליה וואהלין ואוקריינה את כוס התרעלה. השחיטות האיומות של שנות ת"ח ות"ט חזרו וניעורו. בעידודה של קתרינה הקיסרית הרוסית עורכים הקוזאקים האוקראינים הקרויים "היידמאקים" שחיטות ביהודי פלך קיוב תחילה, ולאח"כ באיזורים נוספים. באומאן, העיר המבוצרת אליה נמלטים רבים מיהודי המחוז, טובחים ההיידמאקים ובראשם שר צבאם האכזר גונטא אלפים רבים מישראל ביום אחד באכזריות שאין למעלה ממנה (כבימי ת"ח ת"ט). יום זה, ה' תמוז, היה ליום צום בקהלת אומאן שנים רבות ובו נאמרה תפילת אל מלא רחמים מיוחדת וארוכה אשר כוללת בתוכה את פרשת הזוועות (הדפיסה ח"י גורלנד בספרו "לקורות הגזרות על ישראל", תרמ"ט). מעט מאד נכתב בספרי הקורות על פורענות זו, וזאת כפי הנראה משום שלא שרד כמעט מי מקרבנות הפרעות אשר בכוחו היה להעלותם על הכתב, שלא כבגזירות ת"ח ת"ט מהם הצליחו להחלץ כמה וכמה מחכמי הדור אשר השכילו להעלותם על הכתב סמוך להתרחשותם.

בספר הפרדס לרבנו ארי' ליב עפשטיין מקניגסברג מובאת אגרת, אותה קבל באותם ימים מק"ק קונסטאנטין ישן שבוואהלין, בה מסופר על רציחות ושמדות לאלפים בטיטוב, ליפוביץ, פורובישץ, סמילא, באלטה ואומאן ערי פודוליה, וואלין ואוקריינה, אשר רובם לא ניתנו לקבורה והם למאכל לחית השדה. באגרת מסופר על נפוחי כפן מרובים המשוועים להצלה.

בפנקס שלפנינו מצויים כמה מכתבים אותם שלחו פרנסי אמשטרדם אל קהילות פפד"א, ברלין והאג, וענינם "שבר בת עמינו בגלילות פדאליע וואלין אוקריינא". בראשון, מיום טו"ב כסלו תקל"א, ממנו עולה כי רק עתה הם מתודעים לגזירות אלו, נכתב בזה"ל: "ראינו מגילה עפה.... העתק מכתב דק"ק בראד... ובקראינו בו שנים ושלושה דלתות נסמר שערות ראשינו". הידיעות שבידם עדיין אינם ברורות לפיכך הם מבקשים: "יחקרו ידרשו בתכלית שלימות המחקר... צמאה נפשנו לדעת אמיתת הענינים ואל יעלימו ממנו דבר".